

اشاره

براساس گزارش بانک مرکزی، مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها در پایان بهمن ماه سال گذشته، به ۱۱۲۷۳ میلیارد تومان رسیده است. این رقم معادل ۱۰/۱ درصد تسهیلاتی است که بانکها پرداخته‌اند. سهم بانکهای تخصصی در این رکوردگیری ۹۳/۶ درصد و سهم بانکهای خصوصی ۳۶۰/۳ درصد بوده است!

بنا بر این گزارش، مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها در اسفند سال ۱۳۸۴ بیش از ۶۹۰۰ میلیارد تومان بود که طی ۱۱ ماه بعد، در حدود ۶۱/۵ درصد افزایش یافت، یعنی ۴۳۰۰ میلیارد تومان بیشتر شد.

در این میان، دیوان محاسبات هم به میدان آمده و اعلام کرده است که یک سری از شرکتهای بخش خصوصی و دولتی و حقیقی و حقوقی در کشور، اقدام به اخذ وامهای کلان از سیستم بانکی کشور کرده‌اند، اما مطالبات و دیون خود را پس نداده‌اند و در عین حال، بانکها کماکان با این شرکتهای همکاری می‌کنند!

به قول اسکار وایلد: آدم باید مشغولیتی داشته باشد، مثلاً خود من اگر قرض نداشتم، به چی فکر می‌کردم؟

خواندن این مقاله را به همه خوانندگان توصیه می‌کنیم

بانک و اقتصاد

بحران مطالبات معوق

اکبر پیروفر

و سررسید گذشته بانکها بیش از ۳۷ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. بانک مرکزی اضافه کرد که ۱۰/۲ درصد کل مطالبات بانکها تا پایان آذرماه سال گذشته معوق و سررسید گذشته بوده است.^(۱)

۱۳۸۵ به ۲۹۹۹ میلیارد تومان رسیده که ۷۹/۷ درصد رشد (افزایش) را طی یک سال نشان می‌دهد. براساس این گزارش، ۱۲/۱ درصد تسهیلات بانکهای تخصصی که سررسید شده است، هنوز به این بانکها برنگشته است...

علاوه بر این، در شماره ۲۳۸۸۲ مورخ ۲۳ فروردین ۸۶ روزنامه اطلاعات (صفحه اقتصاد و بورس) خبری تحت عنوان "مطالبات معوق بانکها از ۱۰۶ هزار میلیارد گذشت" درج شده و در توضیح و تشریح خبر آمده بود: مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها در پایان آذرماه سال ۱۳۸۵ به بیش از ۱۰۶ هزار میلیارد ریال رسید که ۵۲/۳ درصد افزایش طی نه ماه را نشان می‌دهد. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با اعلام این خبر، افزود: مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها در پایان اسفند ماه سال ۱۳۸۴ بیش از ۹۹ هزار میلیارد ریال بوده است. بنا بر این گزارش، طی نه ماهه سال ۱۳۸۵، مطالبات معوق

در شماره ۸۰ مورخ فروردین ماه سال ۱۳۸۶ ماهنامه "بانک و اقتصاد" خبری تحت عنوان "افزایش شگفت‌انگیز مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها و موسسات اعتباری" درج شده بود و در توضیح و تشریح خبر آمده بود: خبرگزاری فارس به نقل از آمارهای بانک مرکزی اعلام کرد که مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها و موسسات اعتباری در پایان آبان ماه ۱۳۸۵ به ۱۰۴ هزار و ۵۲۸ میلیارد ریال رسید که ۷۲/۴ درصد رشد (افزایش) طی یک سال را نشان می‌دهد. مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکهای تخصصی نیز تا پایان آبان ماه سال

یکی از نمایندگان مجلس می‌گوید طرحی در مجلس در دست تهیه است تا دولت ضامن مشتریان بد حساب بانکها شود و معتقد است که این طرح باعث تشویق مردم می‌شود! به نظر شما، معنی این حرف چیست؟

هر دو خبر مزبور سیر صعودی مطالبات بانکها را نشان می‌دهند. از کنار این نوع اخبار نمی‌توان بی‌تفاوت گذشت، زیرا سیردهای مردم و منابع خود بانکها به مخاطره می‌افتد و در این میان، سپرده‌گذاران را به تفکر و اندیشیدن وامی‌دارد که

از کنار خیلی از خبرهایی توان بی تفاوت گذشت؛ یکی از این نوع خبرها هم افزایش ۱۱۰۰ درصدی مطالبات معوق بانکها طی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ است.

② از کنار خیلی از خبرها نمی‌توان بی‌تفاوت گذشت.

تعدادی از بانک‌های دولتی در مسیر خصوصی‌شدن قرار گرفته‌اند و رقم سرسام‌آور مطالبات معوق آنها، اقبال مردم به مشارکت در امر خصوصی‌سازی را قویاً تحت‌تاثیر قرار می‌دهد.

در این نوشته تا حد امکان و بضاعت نویسنده، موضوع شکافته می‌شود.

در ماده ۶ آیین‌نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا، دو موضوع قابل توجه و دقت وجود دارد.

■ ■ ■
رقم سرسام‌آور مطالبات معوق بانک‌های دولتی که در مسیر خصوصی‌شدن قرار گرفته‌اند، اقبال مردم به مشارکت در امر خصوصی‌سازی را قویاً تحت‌تاثیر قرار می‌دهد.
 ■ ■ ■

نه‌تنها دریافت سود سپرده مواجه با مشکل می‌شود، بلکه اصل سپرده نیز در معرض اشکال قرار می‌گیرد. گرچه ماده ۴ قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب سال ۱۳۶۲ و ماده ۸ آیین‌نامه فصل دوم همان قانون مقرر داشته است که بانک‌ها می‌توانند بازپرداخت و استرداد اصل سرمایه‌گذاری مدت‌دار را تعهد و یا به هزینه خود بیمه نمایند، لکن تعهد بانک موقعی چاره‌ساز است که امکان پرداخت برای بانک وجود داشته باشد. با این ترتیب، می‌بایست علت معوق‌شدن مطالبات بانک و درواقع، سپرده‌های اشخاص که به موجب تبصره ماده ۳ همان قانون بانک در به‌کارگرفتن آنها وکیل می‌باشد و برطبق ماده ۱۱ همین آیین‌نامه، بانک‌ها در تامین منابع لازم جهت تسهیلات اعطایی اولویت را به منابع سپرده‌گذار خواهند داد، بررسی و چاره‌اندیشی شود، خاصه این که

متن ماده ذیل درج می‌شود:
 ماده ۶ - اعطای تسهیلات، عنداللزوم به تشخیص بانک، منوط به اخذ تامین کافی برای حفظ منافع بانک و حسن‌اجرای قراردادهای مربوط می‌باشد.

اول اینکه، در اعطای تسهیلات، تشخیص بانک ملاک است، به این معنی که بانک مکلف نیست که به هر متقاضی تسهیلات بدهد، زیرا برطبق ماده ۱ آیین‌نامه فصل سوم، اعطای تسهیلات توسط بانک‌ها، باید به ترتیبی صورت گیرد که براساس پیش‌بینی‌های مربوط، اصل منابع تامین‌شده برای این تسهیلات و همچنین سود موردانتظار - در صورت تحقق - در مدت معین قابل‌برگشت باشد.

دوم این‌که، اعطای تسهیلات به تشخیص بانک، منوط به این شده که بانک برای حفظ منافع بانک و

حسن اجرای قراردادهای مربوط، تامین کافی اخذ نماید.

در وهله اول - البته نه به عنوان پیشداوری - می‌توان اظهارنظر نمود که وجود مطالبات معوق با ارقام نجومی، از تبعات کم‌رنگ بودن ماده ۶ همچنین ماده ۱ آیین‌نامه فصل سوم در اعطای تسهیلات می‌باشد که یحتمل در اعطای پاره‌ای تسهیلات، بانک مسلوب‌الاختیار بوده و به تبع آن، از اعمال قدرت قانونی خود، یعنی اخذ تامین کافی عاجز مانده است.

برای روشن شدن موضوع و بررسی این که فرضیه فوق تا چه حد درست است، پیشنهاد می‌نماید که در هر بانک دولتی - خاصه در بانک‌های مشمول خصوصی شدن - هیأتی متشکل از چند شخص کاردان و دانا و بی‌طرف به ریاست یک یا دو عضو هیأت‌مدیره تشکیل شود و اعضای این هیأت بدو جریان اعطای تسهیلات با مبالغ درشت را بررسی نمایند و اشکال کار را دریابند تا از تکرار آن در آینده جلوگیری شود.

لازم به یادآوری است که در نظام بانکداری سابق ایران، هیأتی مرکب از یکی از معاونان بانک ملی ایران و رئیس اداره‌های بازرسی و اعتبارات و حقوقی و در پاره‌ای موارد رئیس شعبه مرکزی و بازار (به عنوان مهم‌ترین شعبه بانک) هر ۱۵ روز یک بار تشکیل می‌شد و پرونده ارقام درشت مطالبات معوق بانک ملی (که در آن ایام میلیونی بود و حالا میلیاردی!) مورد بررسی قرار می‌گرفت و اشکال کار مشخص می‌گردید و به تناسب آن تصمیم‌گیری می‌شد.

در اینجا بی‌مناسبت نیست که به یک موضوع دیگر هم اشاره شود و آن هم نوع پشتوانه و وثیقه تسهیلات اعطایی است که نقش عمده و حساسی در برگشت تسهیلات دارد. وثیقه ملکی از جمله اموال مطمئن و تامین‌کننده برگشت مطالبات بانک می‌باشد. به عنوان مثال، در قانون اساسنامه سابق بانک ملی ایران مصوب قوه مقننه وقت^(۲) از جمله درباره عملیات بانک، یعنی اعطای وام، موضوع غیرمنقول ثبت‌شده در عداد وثایق و پشتوانه اعطای وام قلمداد

گردیده بود. ملک ثبت‌شده هم به این معنی است که برطبق ماده ۲۲ قانون ثبت اسناد و املاک، ملک بلامعارض و قانونی مالک شناخته می‌شود. اما در سال‌های اخیر، این نوع وثیقه رفته‌رفته در بانک‌ها کم‌رنگ شده تا جایی که در سال ۱۳۸۰ طرحی با عنوان "قانون عدم‌الزام سپردن وثیقه ملکی به بانک‌ها و دستگاه‌ها و سایر موسسات و شرکت‌های دولتی به منظور تسهیل امر سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال بیشتر در طرح‌های تولیدی و صادرات"^(۳) به تصویب رسید و مقرر گردید که بدون رضایت گیرنده اعتبار از اخذ وثیقه ملکی خارج از طرح خودداری شود.

این قانون در یکی از شماره‌های قبلی این ماهنامه مورد نقد و بررسی قرار گرفت و روی جلد آن شماره هم درج گردید: "آینده نشان خواهد داد" و اکنون همان "آینده‌ای" است که بسیاری از حقایق را نشان می‌دهد. فَاعْتَبِرُوا يَا أُولَ الْأَبْصَارِ.

پس بسیار بجا خواهد بود که در رسیدگی به علت معوق شدن مطالبات بانک‌ها، به این موضوع مهم نیز توجه شود که آیا قانون مذکور که جنبه احساسی داشته و بدون در نظر گرفتن واقعیت‌ها به تصویب رسیده است، نقشی در مطالبات معوق بانک‌ها داشته یا خیر؟ موضوع وثیقه‌گرفتن اصل طرح، داستان قدیمی و مفصلی دارد که بانک‌ها، به‌خصوص بخش‌های حقوقی آنها از آن آگاهند و تکرار آن هم ضرورت ندارد.

زیرنویس‌ها

(۱) آمارهای تکمیلی راجع به مطالبات معوق بانک‌ها را دکتر شببانی، رئیس کل بانک مرکزی ایران در همایش الزامات اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی اعلام کرد. مطابق اظهار این مقام، مطالبات معوق نظام بانکی در پایان سال ۱۳۸۵ به رقم سنگین ۱۴۰ هزار میلیارد رسیده و نسبت به پایان سال ۱۳۸۰ حدود ۱۱۰۰ درصد افزایش یافته است! (روزنامه سرمایه / ۱۰ اردیبهشت ۱۳۸۶).

(۲) مجموعه قوانین سال ۱۳۳۹ / صفحه ۲۱۰.

(۳) مجموعه قوانین سال ۱۳۸۰ / جلد اول / صفحه

۵۱۲

تکمله

مجله بانک و اقتصاد این دو خبر را هم به عنوان تکمله به مقاله استاد پیروزفر اضافه می‌کند:

(۱) طرح وثیقه بانک‌ها در مجلس در حال

تهیه است: بنا به گزارش خبرگزاری ایسنا، حجت‌الاسلام موسی قربانی، عضو هیأت‌ریسه مجلس از تهیه طرحی در خصوص ارایه وثیقه به بانک‌ها، از سوی برخی از نمایندگان مجلس خبر داد. بنا بر این گزارش، موسی قربانی افزود: در خصوص مشکل وثیقه برای ارایه به بانک‌ها، در زمان بررسی قانون بودجه، بنده پیشنهادی داشتیم که بسیار به نفع بانک‌هاست. وی عنوان کرد: پیشنهاد بنده این بود که بخشی از تضمین را دولت انجام دهد، یعنی به جای ۷۰ درصد پولی که به بانک‌ها داده می‌شود، اصل طرحی که قرار است اجرایی شود، به وثیقه گذاشته شود و از ۳۰ درصد باقیمانده، ۲۰ درصد را دولت تضمین کند و ۱۰ درصد دیگر را از افراد وثیقه بگیرند که این روش بهتری است و باعث تشویق مردم می‌شود... (سرمایه / ۱۰ اردیبهشت ۱۳۸۶).

(۲) پرداخت مطالبات معوق بانک‌ها از سوی

دولت چالش‌برانگیز است: براساس مصوبه هیأت‌وزیران مورخ آبان ماه ۱۳۸۵ مطالبات معوق بانک‌ها ناشی از اعطای تسهیلات، در لوابج بودجه پیش‌بینی و پرداخت می‌شود. محمدابراهیم مقدم، عضو هیأت‌مدیره بانک تجارت در گفتگو با خبرنگار روزنامه سرمایه (۸۶/۲/۱۰) در این باره گفته است: دولت نمی‌تواند چنین اقدامی را در هیچیک از بخش‌های نظام بانکی انجام دهد، چرا که با شرایط سیستم بانکی منافات دارد و تسهیلات‌گیرنده را در زمینه بازپرداخت وام و تسهیلات دریافتی، بی‌مسئولیت می‌کند... وی افزوده است: اینگونه مصوبات تاکنون بسیار مشاهده شده است، ولی جنبه اجرایی پیدا نکرده‌اند... همچنین لازم به توضیح است که شرایط اقتصادی و سیستم بانکی کشور چنین تصمیماتی را مبنی بر پرداخت مطالبات معوق از سوی دولت نمی‌پذیرد و اقدامی اینچنین چرخه نظام پولی را مختل می‌کند. ■

برای پیام‌های تبلیغاتی خود از امکانات ما بهره بگیرید.